

עירובין גה

חג הסוכות - יום א'

משה שווערד

1. ספר שיחות מוסר

תשל"א

מאמר צב

פרשת שופטים

הפסק והיסח הדעת

(סכנת בין הזמנים)

בפרשת המלך כתיב: "וכתב לו את משנה התורה הזאת וגו', והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו למען ילמד ליראה את ד' אלקיו" (דברים יז יח-יט). והיינו שחייב המלך לשאת עמו את ספר התורה תמיד, בלי שום הפסק, עד שס"ד בגמ' (סנהדרין כא ב) שצריכה להיות עמו אפילו בביה"כ ובבית המרחץ, אלא דגלי קרא "והיתה עמו וקרא בו" מקום הראוי לקראות בו, יעו"ש.

ומזה למד במסילת ישרים (פכ"ה) שהיסח הדעת הוא המפסיד הגדול של קניית היראה, שאינה נלמדת אלא ע"י הקריאה הבלתי נפסקת. ועל כן נצטוו המלך שיקרא בספר התורה כל ימי חייו בלא היסח הדעת כלל, "למען ילמד ליראה את ד'". והיינו שפרשה זו מלמדתנו שצריך כל אדם להזהר מהמפסיד הגדול של היסח הדעת, אלא שהמלך נצטוו ביחוד במצוה זו.

וזהו האסון שלנו, על מה ולמה אין אנו מגיעים למדרגות גדולות, אף אלה העוסקים בלמוד התורה הק' תמיד, כי היסח הדעת הוא בעוכרנו, ומן הצורך להתחיל כל פעם מחדש, ונמצא שאנו עומדים תמיד בהתחלה.

ומעשה דתלמידו של ר' פרידא יוכיח, שהיה ר' פרידא שונה עמו את פרקו ד' מאות פעם עד שנקלטו הדברים בלבו, ויום אחד היה לתלמיד היסח הדעת באמצע

לימודו ולא נקלטו הדברים אצלו, והוצרך ר"פ לחזור ולשנות עמו מחדש ד' מאות פעמים נוספות (עירובין נז ב). וזהו הסכנה הנוראה שבדבר, ב"היסח הדעת" אחד האדם "שורף" את כל מה שהשיג בעבר, ועליו ללמוד הכל מחדש, ולחזור ולזכות במה שכבר היה בידו מתחילה.

וזהו מה שכתוב אצל אברהם אבינו: "ואברהם זקן בא בימים" (בראשית כד א), היינו שכל ימיו אתו, כל יום וקנינו, כל יום והשגתינו, וע"י שכל יום בחיי אברהם היה מוסיף על היום שקדם לו, הגיע למה שהגיע. וכן בשרה כתיב "שני חיי שרה" (בראשית כג א), ופירש רש"י: "כולן שוין לטובה", והכוונה היא: "כולן" - בלא שום הפסק, כל רגע היה קודש לעבודת ד', והגיעה למדרגת נבואתה הגדולה, "שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות". (רש"י בראשית כא יב).

זנה בגמ' פסחים (סו ב) אמרו: "אמר ר"י אמר רב כל המתיהר אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו, אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו, אם חכם הוא וכו' מהלל, דאמר מר וכו'", יעו"ש. הלל שהיה שלם במידת הענוה והסבלנות כמבואר בגמ' שבת (לא א), כיון שנכשל באבק יוהרה נסתלקה חכמתו. ועוד איתא בגמ' סחים (שס): "ר"ל אמר כל אדם שכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו, אם ביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו, אם חכם הוא וכו' ממש", יעו"ש.

נמצא אם כן שדברים אלו כגאווה וכעס הרי הם הפסק והיסח הדעת לחכמת תורה ולנבואה, ואחרי כן צריך להתחיל הכל מחדש, ואם במשה רבינו והלל הזקן "חכמתו מסתלקת", מה נענה אנו יתמי דיתמי.

עצמו. אך הוריתי שכל ת"ח אף שצריך לעצמו והוא גדול מאד מחוייב ללמד מקצת זמן גם עם אחרים אף שמתבטל מתורת עצמו והבאתי ראיה מהא דר' פרידא שלימד לתלמיד קשה הבנה שהוצרך ללמד עמו ד' מאות זימני בעירובין דף נ"ד ע"ב אף שבזמן הזה היה יותר טוב אם למד לעצמו והיה לו שכר גדול חי ד' מאות שנה וכל דורו הביא בזכות זה לעוה"ב, שלכאורה היה אסור דלעצמו היה עדיף, דהוא למד עמו במקצת הזמן שמחוייב לבטל מתלמודו ולמד עם אחרים, ומסתבר לי שהוא ג"כ שיעור מעשר עשירית הזמן שיש לו ללמוד תורה ואולי יכול להוסיף עד חומש וע"ע לענין השיעור. ולענין מצוה אם הוא וחברו צריכין לקיים מצוה וא"א אלא לאחד ודאי שאם יתן לחברו יעבור על העשה לכן לא מובן דברי החת"ס וצע"ג בכוננתו. ובכלל לא ידוע ענין הקדימות לחיוב האהבה, דכיון דהוא שליכא אלא לאחד ור"ע לא סבר כבן פטורא דימותו שניהם אלא מחוייבין ליתן רק לאחד ולהציל אחד, ממילא אף שהוא והאחר ממש שוין לו באהבה ובכל החיובים דמאי חזית דדמא דחבראי סומק טפי דלמא דמא דידי סומק טפי כלשון התוס' לענין שבלא מעשה אין חייב למסור עצמו בסנהדרין דף ע"ד ע"ב ד"ה והא. והלמד דלרעך לפי פשוטו הוא במקום את שברוב מקראות כתוב בכה"ג בלשון את וכן ואהבת לו כמוך דכתיב בגר הוא במקום אותו, ואף שאיכא מ"ד דדריש אתין גם הלמד ידרוש.

5. שערי ישר הקדמה

ועל פי דרך זה יובן סגולת הצדקה שמעשרת את בעליה, כמו שדרשו חז"ל על הכתוב עשר תעשר, עשר בשביל שתתעשר (תענית דף ט'), שכמו שהממונה על אוצרות הממשלה באוצר קטן, אם ישמור תפקידו כראוי אז יתמנה להיות גזבר על אוצר גדול מזה, אף אם לא יצטיין במעלות אחרות, ולהיפך, אם יתגלה חסרון במשמרתו, לא יועילו לו כל מעלות שימצאו בו, ויורידוהו למשרה קטנה מזה, כמו כן באוצרות שמים הניתנים לאדם, אם מעשר כראוי ממלא תפקיד הגזברות שלו כראוי ליטול לעצמו כפי דרכי התורה, ומחלק למי שראוי כ"כ עפ"י הוראת התורה, אז יתעשר ויתמנה לגזברות על אוצר גדול מזה וכן הלאה למעלה למעלה, למען יתקיים רצון העליון בהטבת הכלל ע"י שמירת האוצר, ובזה איש נאמן רוח עושה רצון קונו יתברך. וכן אפשר להרגיש בענין המסופר בגמרא תענית דף כ"ו מעשה נורא, באיש קדוש נחום איש גם זו שע"י שפעם אחת לא מילא חובתו במצות צדקה לפי הרגשתו, גזר על עצמו שיסומאו עיניו ויתגדמו ידיו ויתקטעו רגליו, וכן נתקימה גזירתו, והוא כפי הדרך הנהוג אצל השרים הגדולים שאם מרגיש בעצמו שלא מילא חובת משמרתו, הוא מגיש בקשה לפטרו ממשמרתו, כל זאת נהג בעצמו איש קדוש זה אחרי שידע בעצמו שכל כוחותיו אינם שלו והוא רק כגזבר על זה, לכן אם רק קרה לו משגה בשמירת תפקיד הגזברות שלו, גזר על כל אבריו להתפטר מעבודתם, וכן הוא בשפע טל שמים של קניני החכמה, שראוי לכל איש שחננו העליון יתברך איזה יתרון חכמה, להשריש בנפשו שורש עמוק, שקנין זה לא ניתן לו לעצמו, רק להיות כגזבר ע"ז לחלק למי שראוי לזה, ואם ישמור כראוי תפקיד זה ללמד למי שראוי ללמד אז יתעלה למשרה גדולה מזה, ויתעשר יותר ויהיה גזבר על אוצר גדול מזה. ואולי יש להסביר ענין זה מה שאמרו ומתלמידי יותר מכולם, שמלבד ענין הטבעי שבזה, הנה סגולת הצדקה ומעשר הרוחני מועיל לזה להתעלות ולהתגדל, כמו בסגולת מעשר כספים כנ"ל.

6. מגדים חדשים

חייב אדם לשנות לתלמידו ארבעה פעמים כו'. הנה בגמ' כאן מיירי שהרב ילמד להתלמיד ארבעה פעמים, וזוה יצין התלמיד ההלכה לאשורו. ומצינו במדרש לענין שהרב צענמו ילמוד ארבעה פעמים לפני שמתלמד לתלמידים, צצ"ר (פכ"ד, ה) רבן ורבי אחא, רבן אמרין כל דיבור ודיבור שהיה הקצ"ה אומר למשה, היה אומר שתי פעמים בלבו ואח"כ היה אומר למשה. ורבי אחא ארבעה, אז ראה חד, וקפרה חד, הכינה חד, וגם חקרה חד, ואח"כ ויאמר לאדם זה משה ע"ש. וציפ"ם שם כתב, זה צא ללמד דרך ארץ לאדם הלומד תורה צדיים, כי ילמוד מקודם לנפשו

ארבעה פעמים עד שיורגלו ד"ח צפוי ע"ש. וכ"ה צוה"ק בהקדמה (דף ה' ע"א), ואיהו אסתכל בה זמנא ומרין ומלמא וארבע זמנין ולמלא אמר לון ע"ש.

ביסוד ושורש העבודה (שער הנילוך פ"ג) כתב,
חיוב גדול לחזור על לימודו עכ"פ לא פחות
מד' פעמים, ולבר זה נרמז בזה"ק בהקדמת
בראשית דף ה' ע"א, גם בגמרא דעירובין דף נד
בברייתא דכילד סדר משנה ע"ש. ול"צ מה שהביא

7. פתח עינים מסכת עירובין דף נד עמוד ב

אמר ר"א חייב אדם לשנות לתלמידו ד"פ וכו' המפרשים נתנו רמז בזה דד"פ כתיב למ"ד בכ"ב אותיות התורה. למד פשוטה ועוד ג' למד במילוי אותיות אלף גמל דלת ומכאן רמז שצריך ד"פ עכ"ד ואפשר לרמוז כי דלת שהיא ארבעה בה רמוז דת למד שילמד ד"פ כי אות דלת במילוי הוא דת ל' שפיל למד ודוק:

8. ספר פנים יפות על דברים פרק לב פסוק מז

ויש לפרש עוד ע"פ מ"ש דהמע"ה [תהילים צב, יג] צדיק כתמר יפרח וגו' שתולים בבית ה' וגו' עוד ינובון בשיבה וגו', ענינו לפי מה שפרשנו בפרק (שני דייני) ואלו מגלחין [מו"ק יז]. כי מלאך ה' צבאות הוא **אם הרב דומה למלאך ה' צבאות למוד ממנו**, דהיינו דכתיב [זכריה ג, ז] ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה ואחז"ל **שהצדיק נקרא מהלך שהולך ממעלה למעלה, אבל המלאך עומד במעלתו משעת בריאתו**, ופרשנו בזה מה שאמר דהמע"ה [תהילים קמח, ה-ו] במזמור הללו ה' מן השמים וגו' כי הוא צוה ונבראו ויעמידם לעד לעולם שמהללים על בריאתם שאין בהם חשש ירידה, כמו באדם שהם מהלכין שהת"ח עולים למעלה כל זמן שמזקינים דעתם מתישבת עליהם, לא כן זקני ע"ה שמהלכים מלמעלה למטה לכך נמנו וגמרו נוח לאדם שלא נברא [עירובין יג ע"ב], אבל המלאכים שהם עומדים ואין יורדים מהללים על בריאתו, וז"ש יהללו את שם ה' כי הוא צוה ונבראו ויעמידם לעד לעולם בלי שום ירידה, **והנה הרב הלומד עם התלמיד אם כוונתו בלימוד בשביל עצמו לעלות למעלה אין התלמיד יכול לקבל ממנו וצריך להשפיע במידת התלמיד כדי להעלותו**, והיינו דכתיב במרע"ה [שמות לג, יא] ודיבר ה' אל משה פנים אל פנים ושב אל המחנה, דהיינו ששב מן המעלה שהיה לו בשעה שדיבר ה' עמו פא"פ אל מדרגת המחנה כדי שיכול להעלותו ולקבל ממנו, **וזהו דומה למלאך שאינו הולך למעלה אלא עומד במעלתו באותו שעה כדי להעלות התלמיד אליו וזהו דומה למלאך, וכדי שלא יאמר החכם כי הלימוד הוא גרעון אליו שאם היה באותו שעה לומד בעצמו היה הולך במעלה יותר, אמנם מצינו בר' פרידא [עירובין נד ע"ב] שישנה לתלמידו ארבע מאות פעמים והוסיפו לו ארבע מאות שנה, והטעם בזה שמוסיפין לו שניו כדי שישלים חכמתו הראוי לו אם היה שונה לעצמו, וז"ש [אבות פ"ו, מ"ז] גדולה תורה שנותנת חיים לעושיה, פירוש כי אמרו חז"ל [סנהדרין צט ע"ב] המלמד לחברו תורה הוא כאילו עשהו, וכן בשאר מעשיו שא"א לו לעשות ע"י אחרים, אע"פ שבאותו שעה שלומד עם תלמידו ועושהו אינו יכול לעלות למעלה, נגד זה מאריכין לו ימיו ושניו להשלים מעלתו, צדיק כתמר יפרח דהיינו כתמר שעושה פירות ואינו גדל למעלה, אבל הארז בלבנון ישגה מתוך שאינו עושה פירות הוא גדל למעלה מאוד, א"כ יאמרו השתולים בבית ה' דהיינו במעלות עליונות הנקראים בית ה' חדרים הפנימיים כדכתיב [משלי כד, ד] ובדעת חדרים ימלאו, וכשהם יפריחו ללמוד לאחרים נמשלין לחצרות ה' דהיינו כחצר לבית, חדרים חיצונים, ע"ז אמר עוד ינובון בשיבה דהיינו שיאריך הש"י שנתם להיות דשנים ורעננים מחכמתם ודעתם כמ"ש [קנים פ"ג, מ"ו] כשמזקינים דעתם מתישבת ורמז לדבר זקן ושיבה מספרו דעת, וז"ש מרע"ה אשר תצום את בניכם ואל תאמרו כי דבר רק הוא מכם שכבר עלו באותו מעלה ואיך ימנעו מעלתם ועלייתם למעלה, וע"ז כי הוא חייך ואורך ימך, ואמר לשבת על האדמה כמ"ש [ב"ב קנח ע"ב] אורא דא"י מחכים:**

9. ספר תורת משה לחת"ס - קצת ח"ת לסיים ששה סדרי משנה

ולתוס' יו"ט ש"ס מתחיל במ"ם מאימתי ומסיים במ"ם שלום נגד מ' יום שניתנה תורה ע"ש והנה אחז"ל ל' תני מיני' ארבעין זמני ודמי' ל' כמאן דמנח בכיס' ופרש"י פ"ק דמגילה נגד מ' יום שניתנה תורה ונראה היינו דקרא רבי ספרו משנה ר"ל מ' שנה שישנה משנתו מ' זימני ועד"ז קרא רב אשי ספרו תלמוד כמשאחז"ל רבי פרידא למד לתלמידו ת' פעמים והיינו תלמוד ת' למוד

10. מגדים חדשים

חייב אדם לשנות לתלמידו ארבעה פעמים
כ"ו. הנה בגמ' כאן מיירי שהרב ילמד
להתלמיד ארבעה פעמים, וזוה יצין התלמיד
ההלכה לאשורו. ומאזנו צמדרש לענין שהרב צעמנו
ילמוד ארבעה פעמים לפני שילמד לתלמידים,
צ"ר (פכ"ד, ה) רצן ורצי אחא, רצן אמרין כל
דיבור ודיבור שהיה הקצ"ה אומר למה, היה
אומר שמי פעמים בלבו ואח"כ היה אומר למה.
ורצי אחא ארבעה, אז ראה חד, ויפירה חד, הכינה
חד, וגם חקרה חד, ואח"כ ויאמר לאדם זה משה
ע"ש. וציפ"ת שם כתב, זה צא ללמד דרך ארץ
לאדם הלומד תורה צדיים, כי ילמוד מקודם לנפשו

ארבעה פעמים עד שיורגלו ד"ת צפיו ע"ש. וכ"ה
צוה"ק בהקדמה (דף ה' ע"א), ואילו אסתכל זה
זמנא ומרין ותלמא וארבע זמנין ולצמא אמר לון
ע"ש.

ביסוד ושורש העבודה (שער הניצוץ פ"ג) כתב,
חיוב גדול לחזור על לימודו עכ"פ לא פחות
מד' פעמים, ודבר זה נרמז צוה"ק בהקדמת
צראשית דף ה' ע"א, גם בגמרא דעירובין דף נד
צברייתא דכי"ד קדר משנה ע"ש. ול"צ מה שהציא

11. ספר בניהו בן יהודע על עירובין דף נד/א

שם ניחא לך דליספו על חיך ארבע מאות שנים, או דתזכי את וברך לעלמא דאתי. הא דזכה לכולי האי בשביל
יגיעת ת' זמנין שהוסיף באותו היום בלבד, ולא זכה בעבור יגיעתו בזה בכל יום ויום, היינו כי איכות ת' זמני
הנוספים אין לה שיעור, מפני כי לפי טבע האנושי היה לו לכעוס עליו שאיבד טרחתו בכדי, והוא לא מבעיאי
שלא כעס אלא חזר ולמדו עוד ת' זמני בפנים צהובות ובשמחת לב, אחר שהוא יגע עתה הרבה מחמת ת'
הראשונים ולכך זכה בעבורם לכל שכר הגדול הזה:

12. מגדים חדשים

רבי פרידא הוה ליה ההוא תלמידא דהוה
תני ליה ארבע מאה זימני כ"ו. מלינו
צ"ס צממה מקומות שנקטו המספר "ארבע
מאות" צדרך גומא והפלגה, עיין מה שהבאנו צוה
צנרכות (נא צ) צד"ה ותצרא ד' מאה דני. אמנס
כאן נראה צפשוט דהמספר ארבע מאות הוא
ממש ואינו צדרך הפלגה.

וראיתי צס' תומנו"א (ערך ר' פרידא) שכתב, צלי
ספק מה שאמרו חז"ל שהוסיפו לו ד'
מאה שנה, הוא צלשון גומא, שא"כ היה חי עוד
צימי הגאונים, ולא היו שותקין מלהזכיר דבר נפלא
כזה ע"ש. והנה הן אמנס שמלינו צחז"ל צממה
מקומות המספר ארבע מאות צדרך גומא, ועיין

13. ספר בניהו בן יהודע על עירובין דף נד/א

אמר הקב"ה תנו לו זו וזו. י"ל לפי פשט הדברים שבני דורו הם הנמצאים במשך שנות חייו בעולם הזה, נמצא
נוספה הבטחה של בני דורו על חד ארבע ממה שהיתה בתחלה בהכרזת בת קול, יען כי עתה שזוכה להוסיף לו
ת' שנה, נמצא שכל הנמצאים במשך ת' שנה נקראים בני דורו שצריך שיבואו לעולם הבא. ונראה לי בס"ד כי
ביאור דבר זה כבר נתבאר בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער מאמרי רשב"י דאין הכונה על הנמצאים בעולם הזה
במשך שנות חייו שחי בעולם הזה. אך סוד הענין הוא דכל הנשמות מתחלקים לששים רבוא שרשים מחולפים

זה מזה, ובכל שורש יש ס' רבוא ניצוצות נשמות. והנה כל הניצוצות התלויים בשורש נשמת רבי פרידא נקראים בני דורו אף על פי שאין כולם נמצאים יחד עמו בזמן אחד, אלא מיום בריאת הנשמות עד לעתיד לבא כל אחד מתגלגל בזמן הראוי לו עד שנשלם להתקן. והנה בקצת שרשים יארע שאיזה ניצוץ נשמה פרטית תלך לאיבוד, שנשארה בתכלית סיום הציורוף והזיקוק בסיגים האחרונים, ואינה יכולה להצטרף מרוב דקותה ורובי הסיגים, אשר עליה נאמר [ישעיהו ס"ו כ"ד] ויצאו וראו בפגרי האנשים וכו', לכן הבטיחו השם יתברך שבכל ניצוצי הנשמות שבשרש רבי פרידא כולם יתקנו על ידי הגלגולים ולא ישאר אפילו אחד מהם שיאבד ח"ו, וזה בזכותו כי השרש הטוב כל ענפיו נתקנים עד כאן לשונו יע"ש. נמצינו למידין דאין הכונה שיבואו לעולם הבא בעודם רשעים בלתי תיקון, אלא הכונה שיתקנו על ידי גלגולים ויצליחו בתיקונם, שלא ישאר אפילו ניצוץ אחד אבוד שלא יהיה לו חלק לעולם הבא. ונמצינו למידין גם כן דאומרה בני דורו אין הכונה על הנמצאים בעולם הזה במשך שנות חייו, אלא הכונה על אותם ניצוצות נשמות שבשרשו שבכל שורש יש ששים רבוא ניצוצות נשמות ואלו נקראים בני דורו, והשתא בזה נתבארה חקירתינו דאחר שאמר הקב"ה תנו לו זו וזו לא נשתנית הבטחה של בני דורות על הכרזה שהכרזה בת קול להיות נוספת על חד ארבע:

14. תוספות מסכת עירובין דף נד עמוד ב

תנו לו זו וזו - והא דאמר בפרק בתרא דמגילה (דף כז:): שאלו תלמידיו את ר' פרידא במה הארכת ימים אמר להן מעולם לא קדמני אדם לבית המדרש [1] הא והא גרמא לו [2] אי נמי באותה שעה לא ידע שאמר ליה הקב"ה תנו לו זו וזו עד לאחר שחי ארבע מאות שנה.

15. פתח עינים מסכת עירובין דף נד עמוד ב

אל תקרי שימה אלא סימנא וכו' מהכא מתנינן לה הציבי לך ציונים וכו'. אפשר לפי פשוטו דקשיא ליה נהי דיכול ללמד אבל לשומה בפיהם איך יתכן לז"א אל תקרי שימה אלא סימנא כלומר שאין אתה יכול לקרות שימה דלא שייך עד שתקרא מבחוץ סימנא דע"י הסימנים זוכרים והוי כאלו שומ"ה היתה בפיהם. ומאן דמתני מקרא דהציבי לך ציונים סבר דאינו מוכרח מקרא דשימה בפיהם דיש תקון על ידי שישה פרקו מאה ואחד פעמים ובוה מתקיים שימה בפיהם לכן יליף סימנא מדכתיב הציבי לך ציונים דגם זה מועיל לזכירה:

16. מהר"ץ חיות מסכת עירובין דף נד עמוד ב

רש"י ד"ה עשו מועדים לתורה קבעו עתים לתלמידים. נ"ב הא דלא פי' כפשוטו שיקבעו עתים לתלמוד תורה מפני דדרשי' בירושלמי סוף ברכות תניא ר' נתן אומר כל הקובע עתים לתורה כאילו מפיר את התורה. דכתיב עת לעשות לה' הפרו תורתך. ומפ"ז פרש"י דקאי על הרב שהזהירם מתי יבאו ללמוד. ועי' (ברכות ל"ה ע"ב) דרבא אמר להם שבימי הבציר לא יבאו אצלו. מכלל דהקדים להודיע אותם מתי יבאו:

17. ספר בניהו בן יהודע על עירובין דף נד/א

רבא אמר עשה מועדים לתורה. נראה לי בס"ד הכונה שתלמוד הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, הלכות ר"ה בר"ה, הלכות יוה"כ ביוה"כ, הלכות חג בחג, הלכות חנוכה בחנוכה, הלכות פורים בפורים, דאם לומד הלכות בעיתם חשיב לימודו הלכה למעשה ועי"כ יתייסדו בלבנו ולא ישכחם, ולפי זה מ"ש ר"א עשה מודעים ומ"ש רבא עשה מועדים תרואיהו הם רפואה ותיקון להתייסד דברי תורה בלב שלא ישכחם. ולכן אדברי תרואיהו סמך דברי רב אבדימי דדריש שצריך האדם לעשות תרופות לקיים לימודו בידו שלא ישכחו, ולכן אחר שאמר דברי רבא שאמר עשה מועדים לתורה אמר והיינו דאמר רב אבדימי:

18. ספר בניהו בן יהודע על עירובין דף נה/א

שאם בשמים היא אתה צריך לעלות אחריה. נראה לי בס"ד אם נשכח משה בארץ וכמו אותם הלכות שנשכחו באבלו של משה רבינו ע"ה דאז נמצאת היא בשמים דוקא מאחר דנסתלקה מן הארץ הנה אתה חייב לעלות אחריה לעשות כאשר עשה עתניאל בן קנז שהחזירם בפלפולו, כן אתה חייב לטרוח לעלות אחריה על ידי פלפול שתעשה עד שתשיגנה ותקחנה:

19. ספר בניהו בן יהודע על עירובין דף נה/א

לא תמצא במי שמגביה דעתו עליה כשמים. י"ל למה נקיט הדמיון של הגבהת דעתו בשיעור גדול כזה של גובה השמים, דמשמע עד שיגביה דעתו בקצה אחרון הוא דלא תמצא בו, והלא בודאי אפילו במקצת גאווה לא

תמצא. ונראה לי בס"ד דמיון השמים לאו לענין שיער הגובה נקיט ליה אלא הוא לענין אחר, והיינו כי ידוע דלמטה מזכירין סדר ארבע יסודות בסדר אש רוח מים עפר שהאש למעלה מן המים, אך באמת שרשן למעלה הוא מים אש רוח עפר שהמים למעלה, וכמו שכתב רבינו האר"י ז"ל בשער מאמרי רבותינו ז"ל, כי לכן מיכאל שהוא שר החסד שהוא המים ט"ז העולם בטיצה אחת, מפני שהוא נגלם ביסוד המים דוקא שהוא עליון, אבל גבראיל שר האש ט"ז בשתי טיצות, מפני שנגלם בשתי יסודות שהם מים ואש יע"ש. ולפי זה מה שמזכירים למטה בסדר אש רוח מים עפר הוא עולם הפוך, תחתונים למעלה ועליונים למטה, וזה הוא מדת המקנאים שהם תחתונים ורוצים לעלות למעלה להיות הדיוט קופץ בראש. והנה נודע דאמרו רבותינו ז"ל מאי שמים נטרקון אש ומים, נמצא שם שמים הוא מורכב מן אש ומן מים והרכבה זו היתה בסדר הפוך, כי האש שהוא תחתון נזכר בשם השמים עליון והמים נזכר תחתון. ולזה אמר לא תמצא במי שמגביה דעתו עליה כשמים, כלומר כפי סדר הנזכר בשם השמים שהתחתון נזכר עליון כן הוא מגביה דעתו להיות הדיוט קופץ בראש:

וכן הענין בחלוקה הב' שאמר לא תמצא במי שמרחיב דעתו עליה כים, דגם בזה לא איירי בענין השיעור

והמזדה, אלא הכונה כי ידוע שהים תוכו גבוה משפתיו ורק שפות הים הם נמוכים מן היבשה, ולפי זה היה ראוי שישטוף הים את היבשה מאחר שהמים שבקרוב הים הם גבוהים מהיבשה, אך באמת עומדים כן בגזירת הבורא יתברך דכתיב [ירמיהו ה' כ"ב] אשר שמתני חוק גבור לים חק עולם ולא יעברנהו, וכמו שכתוב בספר הברית יע"ש. וז"ש לא תמצא במי שמרחיב דעתו עליה כים, רצונו לומר כדמיון הים שתוכו וקרבו גבוה משפתו, כן הוא בקרבו גבוה שהוא מתנאה הרבה ובשפתיו נמוך שמציא דבריו בפיו המראים ענוה ושפלות. הנה באדם כזה לא תמצא התורה, כי צריך להיות עניו אמיתי שיהיה נמוך גם בקרבו ותוכו:

ועדיין י"ל למה כפל הדברים במגביה ומרחיב דתדא היא. ונראה לי בס"ד נקיט תרתי חלוקות כנגד שני

מיני לימוד הא' הוא הגרסא, וכנגד זה נקיט מגביה, והב' לימוד העיון והסברא וכנגד זה נקיט מרחיב. אי

נמי כנגד לימוד הנגלה וכנגד לימוד הנסתר:

20. ספר טעמא דקרא

לא בשמים היא שאם בשמים היא אתה צריך לעלות אחרי (עירובין נ"ה א') מכאן משמע שאנשים יכולין לעלות על הירח והכוכבים וזה נקרא השמים כמש"כ פן תשא עיניך השמימה וראית את השמש והירח וכוכבים כל צבא השמים (לעיל ד').

21. ספר טעמא דקרא

לא בשמים היא. ובעירובין נ"ה אמר שאם בשמים היא אתה צריך לעלות אחרי ואם מעבר לים היא אתה צריך לעבור אחרי וקשה איך אפשר לעלות לשמים וחי"א אמר ע"י שם כדפירש"י בחגיגה י"ד ב' ארבעה נכנסו לפרדס שעלו לשמים ע"י שם ומעבר לים ע"י אניות וקשה דהאמר בכ"מ צ"ד א' ה"ז גיטך ע"מ שתעלי לרקיע הוי תנאי שא"א לקיימו (ויש ליישב). עי"ל שישאלו לנביאים ויודיעו לנו מה אומרים בשמים על הלכה זו קמ"ל דהתורה ניתנה בארץ ומה שפוסקים ב"ד שלמטה זה פוסקים בשמים. כמ"ש בב"מ נ"ט ב' (וזה דלא כמש"כ בפנים).

22. דף על הדף עירובין דף נה עמוד א

הנה הרמב"ן (דברים ל, יא) מפרש דהפסוק כי המצוה הזאת וגו' קאי על מ"ע דתשובה ע"ש. ובגמ' כאן נראה ברור דהפסוק הנ"ל קאי על מצות תלמוד תורה ע"ש וא"כ איך כתב הרמב"ן דקאי על מ"ע דתשובה. וראה בספר אורות ימי הרחמים (עמ' קמ"ג) שמביא מהג"ר אהרן קוטלר זצ"ל שביאר דתורה היא חלק מהמ"ע דתשובה, דעיקר ויסוד התשובה הוא ע"י לימוד התורה"ק ע"ש בדבריו היקרים באריכות. ולפי"ז א"ש דהיינו הך - מ"ע דתשובה ותלמוד תורה, וכע"ז כתב בספר פרקי תורה להגר"מ גיפטר ז"ל (ח"ב עמ' שח) ע"ש היטב.

ויש לציין למש"כ בתרגום יונתן בדברים (ל', י"ז) עה"פ: כי קרוב אליך הדבר מאוד וגו' - דזה קאי על פסוק י"א - כי המצוה הזאת וגו' וכתב בתרגום יונתן: ארום קריב לכוון פתגמא בבית מדרשיכון וכו' ע"כ וצ"ב איך נכנס ענין בית מדרשיכון לכאן, ולהנ"ל א"ש דר"ל שע"י לימוד התורה בבית המדרש, זה גופא חשיב עשיית תשובה - ושפיר כי המצוה הזאת - היינו תשובה - קרוב אליך הדבר מאוד וגו' ודו"ק היטב בס"ד.

23. ספר נפש החיים - שער ד - פרק לא

ובפי"ח שם, "שפכי כמים לבך" כו' מה מים הללו מקוה טהרה הן לישראל ולכל אשר נברא בעולם כו' - כך ד"ת מקוה טהרה הן לישראל בכל מקומות מושבותיהם, בא וראה כמה גדולה כחה של התורה שמטהרת את פושעי ישראל בזמן שעושין תשובה אפי' מעבודה זרה שבידם שנאמר, "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם" כו' ע"ש, כי עיקר התשובה שלימה האמתית שהיא מאהבה, הוא רק ע"י עסק התורה כראוי כמ"ש במעלות התורה, אוהב את המקום, וכמ"ש השיבנו אבינו לתורתך כו' והחזירנו בתשובה שלימה לפניך... וז"ש בפ' התורה, ונעשה כמעין המתגבר והולך, ויש מקום לפרשו גם ע"ז הענין הנ"ל, שכמו המעין הנובע אף שלפעמים נרפש ונשחת בהרבה רפש וטיט, עכ"ז הוא נובע ובוקע ומתגבר והולך מעט מעט, עד שברבות הימים יתגבר ויתגלה לגמרי ויתפשט כמאז - כן העוסק בתורה לשמה אף אם נתלכלך תחלה בעוונות וחטאים עצומים ונטבע מאד ברפש וטיט מצולות הרע ח"ו, עכ"ז ע"י עסק התורה יהא נכון לבו בטות שודאי המאור שבה יחזירו למוטב, והטוב מתגבר והולך על הרע שבו מעט מעט, עד שלסוף בהכרח יתגבר הטוב ויתפשט בכלולו לגמרי, והוא מתקדש מטומאתו ופריחה טהרה בכלולו, וכן אמר שם, ומכשרתו להיות צדיק חסיד כו' לשון הכשר והגעלה וליבון מפיגול גיעולי הרע שהיה בו תחלה, וכמ"ש (ירמיה כ"ג), "הלא כה דברי כאש" כו' שהיא מלבנתו ומכשרתו כו', וכ"א בתנחומא (ויקהל), שהתורה מטהרת לבן וכליותן של ת"ח:

24. מגדים חדשים

לא תמצא במי שמגביה דעתו עליה כשמים
כו' לא תמצא בגסי רוח. עיין צפי' הרי"ף
בע"י, שכחז לזכר צמה פליגי רצא ור' יוחנן ומה
הנפ"מ ציניהם. ונספר אש דת למהר"ח אלפאנדרי
ז"ל (פ' נשא), כתב לפרש דרצא לשיטתיה צפוטה
(ה' א) דס"ל דת"ם צריך שיהיה לו גאווה קצת
שמיני שצשמינית, ולא יוחר מזה. ולכן קאמר
דדוקא מי שמגביה דעתו עליה כשמים ונגאאותו
שחקים, לא תמצא המורה שס. אבל אם מתגאה
קצת כדי שיהיו דבריו נשמעין שפיר דמי. ור' יוחנן
לשיטתיה דס"ל לא מינה ולא מקצתה כלל וכלל לא,
לפיכך אמר לא תמצא בגסי רוח, וסתם גסות הרוח
משמע דאפילו אמעט קפיד קרא ע"ש. ועיין

25. בית הבחירה (מאירי) מסכת עירובין דף נה עמוד א

כבר ביארנו במשנה שהעיר שהיא ארוכה וקצרה אין מרבעין אותה שיהו צלעותיה שוות אלא מודדין אלפים לכל צדדיה במשך הצדדים אבל מרבעין את העגולה לעשות לה זוויות היתה העיר מרובעת אבל לא היתה מרובעת כרבעו של עולם ר"ל צפונה לצפון עולם ודרומה לדרום עולם אלא עומדת היא מרובעת לאלכסון

העולם כגון צורה זו אין מרבעין אותה לרבע העולם עד שיהא הולך מחדוד שבצד צפון לצד מזרח עד שיהא שוה לחדוד שבצד מזרח בתורת הלוך העיר וישלים אח"כ אלפים שכל שהיא מרובעת אין מרבעין עוד אותה אלא דנין אותה כרבעה של עכשו **אבל העגולה כשמרבעין אותה מרבעין אותה לרבע העולם** כמו שאמרו למטה הבא לרבעה מרבעה לרבעו של עולם נותן צפונה לצפון עולם ודרומה לדרום עולם ועל פי אותו הרבוע מודדין לו אלפים אמה שמאחר שאין לו רבוע ואתה הוא שבאת לרבעו אין ראוי לרבעה אלא לרבעו של עולם:

26. חידושי הריטב"א מסכת עירובין דף נה עמוד א

אמר רב הונא עיר העשויה כקשת כו', **פירוש הא ודאי דרב הונא לא פליג אמתניתא מדלא פירשו לה בגמרא אלא שדרך התנאים לסתום דבריהם והאמוראים לפרש, והא דלא קאמר לא שנו, משום דרב הונא לא אמרה אמתניתא אלא מסברא דנפשיה אמר האי מימרא ורב אשי סדרה על הברייתא, והרבה יש כיוצא בזה.**

אם יש בין שני ראשיה פחות מד' אלפים אמה מודדין לה מן היתר. פירוש דכיון דתחום אנשי רגל הקשת שבדרום הוא מובלע על תחום אנשי רגל הקשת שבצפון וכולם שובתין באויר מחיצות מבעוד יום לדברי הכל חשיבא הבלעה ונעשית הכל עיר אחת, אבל אם יש בו ד' אלפים אמה אין כאן הבלעת תחומין ואין כל העיר נעשית אחת ומודדין לה מן הקשת.

27. חידושי הריטב"א מסכת עירובין דף נה עמוד א

ומאי מן הקשת [1] פירש רש"י ז"ל שמודדין לכל אחד מפתח ביתו וחלל העיר החלק שאין בו בתים מן המדה הוא עכ"ל, והיה נראה מן הלשון הזה כי אפילו אותם שדרים בעיר לפניו מן הצד החיצון אם באין לצאת דרך הקשת הפנימי מודדין להם מפתח בתיהם, **אבל אי אפשר לומר כן דהא כל העיר כולה כארבע אמות דמיא לכולהו** [2] ואין מודדין לאחד מהם אלא מפתח החיצון של העיר שיוצא בו, בין שיוצא בפתח שברגל הקשת או בפתח אחר שמן הצדדין של קשת בחומת העיר, ולא עוד אלא שאפילו אם הלך אותו שדר ברגל הקשת מן הצפון דרך אמצע העיר אל הבתים שברגל הדרומי ויצא דרך פתחיהם אל הדרום משם מודדין לו אלפים אמה לדרום דכל העיר לכולם כד' אמות דמיא, ולא אמרו למדוד מן הקשת אלא למי שבא לצאת דרך פתחי הבתים שהם בחומת העיר לצד הקשת מבפנים שאין מודדין להם מן היתר שכנגד רגלי הקשת מבחוץ אלא מן הבתים שבקשת, ואין ספק כי לזה נתכוון רש"י ז"ל ורחב העיר דקאמר היינו החלל שהוא בין רגל צפון לרגל דרום, ואף בזה פירש ר"י ז"ל והוא הנכון דלא דוקא מודדין מן קשת ממש אלא מן החלל הפנימי שנתקצר כשנתעקם הקשת וחזר בפחות מד' אלפים משם מודדין כי אותו העקמימות שמתעקם ומתקצר על הרגלים זהו הנקרא קשת, וכן בדין דהא כל מקום שיש הבלעת תחומין מן הצפון לדרום הכל הוא כאלו מלא בתים ונכנס בעבורה של עיר, וזה ברור.

28. תוספות מסכת עירובין דף נה עמוד ב

ואם לאו מודדין לה מן הקשת - לא מן הקשת ממש אלא ממקום שמתקצר בפנים ואין שם ד' אלפים דלא גרע מאילו ניטל אותו של מעלה ור"ח פירש עיר העשויה כקשת שאין מתקצר והולך.

29. יד בנימין

ושו"ר בחזו"א או"ח סי' קנ"ו (בהשטות לסי' שצ"ח) שרובה לפרש דהאי צהיכ"נ שיש צה צית דירה וכו' אין הכוונה שיש שם חדר מיוחד לדור שם אלא הכוונה דהציהכ"נ גופי' הוא דירה לחזן שם לאכול ולישן שם, [ושרי משום דעסיק בשמירתו], ומוכיח כן בלחמת מדלא פריך אציהכ"נ ושאר דברים ומיפוק לוי משום דירה גופי', וזהו דלא כצ"ל הנ"ל וע"ע חזו"א עירובין ליקוטים סי' צ' ס"ק כ"ח. ומיהו קצת קשה לי לפי מן החזו"א ז"ל מה יעשה עם "הגשר" דהתם לא שייך כ"כ לכאן שהגשר גופי' הוא צית דירה וצ"ע, ואולי אפשר שהדירה הוא מתחת לגשר.

שם בגמ', והגשר כו' וציהכ"נ שיש צה צית דירה לחזן וכו' לכאן מיפוק לוי צלא הגשר וצלא הציהכ"נ, דמתעבר משום הצית דירה גופי', ולקמן גבי מערה דמוקי לה כשיש ציין על גבה פריך לה בגמ' ומיפוק לוי משום ציין גופי', ומשני לא צריכא להשלים, [וצ"ל דשיניא דגמ' להשלים קאי על כל הני דברים המזכרים לעיל מיני, ומנאחי שכ"כ צצ"ל סי' שצ"ח סעי' ו'.

30. חידושי הרישב"א מסכת עירובין דף נה עמוד ב

הא דפרכינן מהא דתניא שאין נפנין אלא לאחוריהם. קושיין למאן דאמר תחומין דאורייתא דמתניתא דברי הכל היא, ולפי שיטת הירושלמי קושיין לדברי הכל שהירושלמי סובר דכל חוץ לשלש פרסאות תחומין דאורייתא לדברי הכל.

31. מגדים חדשים

ותניא כשהן נפנין כו'. בגאון יעקב הקשה ממ"ש לעיל (מא ב) בהוי"א חוץ לתחום והוצרך לנקביו, מותר לו ללכת חוץ לדי' אמותיו גדול כבוד הבריות כו'. וכתב דלפי"ד הריטב"א דהכא פריך למ"ד תחומין דאורייתא אחי שפיר ע"ש. וראיתי להיד דוד שהביא משו"מ זכרון יוסף ומספר באר יעקב, שהקשו ג"כ מהא דלעיל בהוצרך לנקביו. וכתב היד דוד תמה אני איך הקשו כן, דהא חסם אין לו כבר אלא ד' אמות, וא"כ מה הפסיד בזה אם ילך לדי' אמות אחרות, אבל הכא אם ילכו חוץ לתחום אפילו אם נימא דהוי כיצא שלא לדעת. מ"מ אין להם אלא ד' אמות, והיו צריכין לישראל שם כל השבת ע"ש. ודבריו ז"ע, דפשוט דכוונתם הוא כיון דמותר לו ללכת חוץ לתחום משום כבוד הבריות, הו"ל כיצא ברשות ויש לו

אלפים אמה לכל רוח. וע"ע בשאל ומשיב תנינא ח"ג (סימן נט בד"ה והנה צהא דאמרו).

32. מגדים חדשים

ודעת הראב"ע צפ' נשא (ה, ב) ופ' תלא (כג, יג), שבהיות ישראל במדבר במחנה, לא היו צריכין ללכת מחוץ למחנה לפנות. וכתב דפרשת ויחד תהיה לך וגו', מיירי במחנה קטנה של מלחמה שאין שם קטנים וגשים עמהן, משא"כ במחנה ישראל במדבר לא היו צריכין ללכת חוץ למחנה, אלא כל אחד חופר באהלו ומכסה ע"ש. ובחוקווי פ' תלא שם ביאר הדברים, שמנחת ויחד תהיה לך וגו', הוא בהיוצאים למלחמה שאינן אלא זכרים מעטים, וכשהם נושאים את הארון עמהם אינן יכולין לעשות לו מחילה. אבל במדבר שכל ישראל היו שם אנשים נשים וטף, והיו לארון מחילות, לא הוצרכו ללכת מחוץ למחנה ללכת שמה חוץ, אלא כל אחד חופר ברשותו ומכסה ע"ש.

33. שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן רעח

יא) ואשר כתב כ"ת בשם הרוקח [סי' קע"ח] בענין שהי' נרתעין לאחריהן י"ב מיל. וקשה הלא יצאו חוץ לתחום. ותי' **שהעננים חשובים מחיצות**. וכתב מעלתו שהם הם דברי הש"ס עירובין (דף נ"ה ע"ב) כיון דכתיב על פי ה' יחנו כמאן דקביעי'. דברים אלו שבוש גדול. דבמקום שיש מחיצות אין צריך לא קביעות ולא אפילו עראי. אך במקום שאין מחיצה ומכל מקום כל העיר כארבע אמות. בזה חילוק בין קבוע בין עראי. ואדרבא ראיתי בספר אחד מוכיח מש"ס הנ"ל דלא כסברא זאת. והנה סברא זו כתבה גם כן ספר פענח רזא. ובתשו' מהר"ם מרוטנבורג חלק ג' [דפוס לבוב סי' ש"ן]. ובספר דורש לציון חקר גם כן בזה ובסיומ דבריו דתלי בפלוגתא [סוכה יא ע"ב] בפסוק כי בסוכות הושבתו. דאי ענני הכבוד הי'. **מוכת דעננים חשובים סכך כיון שהסכך זכר לעננים** ע"כ עננים חשובים סכך. **וכיון שקרוים סכך כל שכן שקרוים מחיצה**. ולמאן דאמר סוכות ממש אין משם ראי' ומסברא לא חשיבי מחיצות. **ולמאן דאמר ענני הכבוד הי' ועננים חשובים מחיצה**. מה שמחנה ישראל הי' רשות הרבים משום דמחיצה בידי שמים אתי רבים ומבטלי לכולי עלמא כמו שכתבו התוס' (דף כ"ב ע"ב) ואין גוף הספר כעת אתי לעינין בו:

יב) **ולדידי פשוט דלא נקרא מחיצה**. שהרי שאינה יכולה לעמוד ברוח מצוי' אינה מחיצה. ובפרק הישן [סוכה כג ע"א] בעשה סוכתו בספינה דאי יכולה לעמוד ברוח מצוי' דיבשה. ואינה יכולה לעמוד ברוח מצוי' דים כשר עיין שם היטב. ונשמע מזה דאם עשה מחיצה במקום שאין רוח מצוי' כלל. ואילו הי' שם רוח מצוי' דיבשה דעלמא הי' נופל לא הי' חשיב מחיצה. וכי היכי דבים לא אזלינן בתר מקום שהמחיצה עומדת. דברוח מצוי' דמקום זה אינה יכולה לעמוד. רק בתר רוח מצוי' דעלמא. הכי נמי להיפוך כיון שברוח מצוי' דעלמא אינה יכולה לעמוד לא חשיבה מחיצה. **וביבמות (דף ע"ב ע"א) דבמדבר לא נשבה רוח צפונית כי היכי דלא נבדור ענני הכבוד**. ואם כן הוי מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח צפונית המצוי' דעלמא ואינה מחיצה. עוד נראה לי ראי' מהא דשבת (דף ה' ע"א) המעביר ארבע אמות ברשות הרבים מקורה פטור שאינו דומה לדגלי מדבר. ואי אמרת עננים חשובים מחיצה הוא הדין חשובים מקורה. ואם כן רשות הרבים שבמדבר נמי מקורה הי' אלא ודאי לא חשובים מחיצה:

ברוח מצויה¹³⁷. ובתפארת יעקב¹³⁸ יישב שקושיית הגמרא לא היתה אלא על אותם ימים שבין שבעה עשר בתמוז לסוכות שאז נסתלקו ענני הכבוד¹³⁹, לדעת הגר"א¹⁴⁰.

34. ספר שיחות מוסר

קלט	מוסר	מאמר לנ	שיחות
			ובגמ' שבת (לא ב) אמרו שאין הסותר חייב אלא כשסותר ע"מ לבנות במקומו, והקשה על כך רבה, שהרי כל המלאכות למדים ממשכן, ושם סותר ע"מ לבנות שלא במקומו הוא, ותירץ עולא שכיון שנאמר "על פי ד' יחנו ועל פי ד' יסעו" (במדבר ט כג), כסותר ע"מ לבנות במקומו דמי, והדברים טעונים ביאור. ולאמור כאן יש לפרש שהכוונה היא כי מקומם של ישראל במדבר היה "על פי ד'" - אצל הקב"ה, ולא נשתנה מקומם ע"י שעברו ממקום למקום, אלא לעולם מקומם היה אצל הקב"ה כביכול כתינוק הנישא בזרועות אמו, שגם כשהיא מהלכת ממקום למקום, מקומו של התינוק לעולם אחד הוא - בזרועות אמו. וכענין זה אמרו בגמ' עירובין (נה ב): יושבי צריפין אין מודדים להם [תחום שבת] אלא מפתח בתיהם, [שאינן חשובים עיר הואיל ואינם קבע, עי"ש ברש"י], ואמרו שם שדגלי מדבר, אע"פ שהיו יושבי צריפין, כיון דכתיב בהו "על פי ד' יחנו ועל פי ד' יסעו", כמאן דקביע להו דמי, ופירש"י: "חשובה חנייתן להיות נידונת קבע". ואף ענין זה מתבאר ע"פ האמור, כי באמת דגלי מדבר קבועים היו, "על פי ד'", וזה שהמקום שנצטוו להיות בו על פי ד' נשתנה מזמן לזמן, דבר זה לא ביטל את קביעות חנייתם, כי חנייתם לא היתה במקום זה או אחר אלא "על פי ד'" - אצל הקב"ה, ודבר זה לא נשתנה כל העת.

35. מגדים חדשים

חייהן אינם חיים. צפסחים (קיג ז) איתא, ת"ר שלשה חייהן אינם חיים, הרחמנין והרחמנין ואיני הדעת. ובמוס' שם כתבו, מימה דצינה (לב ז) תניא שלשה חייהן אינם חיים, המצפה לשולחן חזירו ומי שאשתו מושלת עליו ומי שיסורין מושלין בגופו, ואמאי לא מני לכולהו הכא. ו"ל דהכא לא מיירי אלא בהנך דהוו מולדת האדם ע"ש. וזוה מיושב נמי הא דלא חשיב התם צפסחים, גם הני דשמעמיך יושבי צריפין והולכי מדברות דחייהן אינם חיים, משום דלא מיירי התם אלא במולדת ותכונות האדם. והא דלא חשיב להו ליושבי צריפין והולכי מדברות, כהדי הנך דצינה שם, אפשר דהוא בכלל מי שיסורין מושלין בגופו, שהרי הטעם הוא כמו שפירש"י לפי שלוקין ברוחות זורם ומטר, ומה לי יסורין אלו או שאר יסורין.

36. מגדים חדשים

ועל בנותיהם הוא אומר ארור שוכב עם כל בהמה כו'. עיין פירש"י. והמהרש"א כתב, דעל בנותיהן לאו לענין אשת איש קאמר, אלא שדרין במקום מקנה ובהמה, וכמנהגן שאין להם מרחלאות כו', ומפני שמרגישין כו' ע"ש. ולפי פירושו, משום דכר זה לצד שמרגישין זה לזה בטבילה, הו' כשוכב עם בהמה, ואין החשש שמה יתייחד עמהן איש זר כפירש"י. וכן מתבאר מדברי

האגודה והג"א כאן שכתבו, נראה שצ"ל זה נהגו הנשים להיות צנועות כליל טבילתן שלא חלק במהומה ע"ש. וכ"כ הרמ"א ביו"ד (סוס"י קלח) שנהגו הנשים להסחיר ליל טבילתן, ומי שאינה עושה כן נאמר עליה ארור שוכב עם בהמה ע"ש. והיינו אף בעיר במקום שאין חשש יחוד. וכן

37. ערוך השולחן יורה דעה סימן קצח סעיף צא

ודע שדרכן של נשים צנועות להסתיר ליל טבילתן שלא לילך במהומה או בפני הבריות שלא ירגישו בהן בני אדם ומי שאינה עושה כן נאמר עליה ארור שוכב עם כל בהמה ודרכן של נשים ליזהר כשיוצאות מן הטבילה שתפגע בה חבירתה כדי שלא יפגע בה תחלה דבר טמא ככלב וכיוצא בו ואם פגעו בה תחלה דברים אלו אם היא יראת שמים תחזור ותטבול רק אחר שראתה אשה אחרת שוב אין חשש דהעיקר הוא הפגישה הראשונה דהמחשבה פועלת אז... והאשה הצנועה מובטחת שיהיו לה בנים כשרים:

38. ספר בנייהו בן יהודע על עירובין דף נה/ב

שאיין להם מרחצאות. [1] פירש רש"י הולכין למקום רחוק לרחוץ ונשותיהם נזקקין למנאפים לפי שהעיר עזובה שאין איש. ופירוש זה נראה רחוק ותמוה מאד, חזא למה צריכין לילך כל האנשים ביחד, ועוד הנשים היכן ירחצו והלא הרחיצה מצויה ושכיחה אצל הנשים טפי מן האנשים, ועוד קשה קושיית מהרש"א ז"ל דהוה ליה למימר נשים משום זנות ובניהם ממזרים, ולא שייך בזה לשון אינם שלהם, ועוד לא הוה ליה למימר בברייתא פסוק [דברים כ"ז כ"א] ארור שוכב עם כל בהמה, דאינו שייך זה לאיסור אשת איש וממזרות, ועוד קשה מאי בעי בגמרא מאי בינייהו, דלפי פירוש רש"י איכא בינייהו טובא, למ"ד מרחצאות איכא איסור אשת איש וממזרות, ולמ"ד מרגישין איסור יחוד דוקא. [2] על כן נראה לי בס"ד מ"ד שאין להם מרחצאות, רצונו לומר אין לנשים מרחצאות לרחוץ בהם בהצנע אלא הם רוחצים בתוך הצריפין שלהם, ונראין ערומין לשכנים

על ידי חורין וסדקין של מחיצות הצריפין כי אינם מחיצות של בנין, וזה השכן כיון שרואה את האשה רוחצת ערומה דרך חורין יעלה בקרבו ארס של הרהור, ובעת שיזקק לאשתו בלילה הנה הוא מחשב בעת תשמיש באשת חבירו שראה אותה ערומה ונמצאו בניו הם בני תמורה, ולכן קאמר על בני אדם אלה נשיהם ובניהם אינם שלהם, מאחר דכל אחד כשבעל אשתו היה מחשב באשת חבירו ולא באשתו, נמצאו כאלו נשיהם ובניהם אינם שלהם. ולכן בברייתא נקיט זה על פסוק [דברים כ"ז כ"א] ארור שוכב עם כל בהמה, כי נשיהם דומים לבהמה שעומדת

ערומה לעיני הכל, כן הם אינם רוחצים במקום צנוע אלא במקום שאחרים רואין אותם ערומים, וכן הולכי מדברות עם נשותיהם בעת שיצטרכו נשיהם לרהוץ באמצע הדרך אין להם מרחץ צנוע אלא רוחצים תוך אהל או תוך איזה עומק שיש במדבר, ובעת שקמים ועומדים מן הרחיצה ערומים נראין לשאר אנשים בעודם ערומים קודם שיתכסו בחלוק ובגדים, ויבואו להרהר בהם בלילה כשנוקקין לנשיהם ואז בניהם המה בני תמורה וכאשר כתבנו ביושבי צריפין. ולמ"ד מפני שמרגישין זה בזה בטבילה גם בזה הטעם הוא כך, כיון דאין להם מקום צנוע מרגישין זה בזה ואז האנשים כשיבאו להזקק עם נשיהם מהרהרים כל אחד באשת חבירו וכאמור לעיל. ואמר איכא בינייהו נהרא דסמין לביתא דהרגשה בטבילה ליתא מפני שטובלת בלילה לבדה כיון דהנהר סמוך לביתא ואין מרגיש בטבילת השכן, אבל למ"ד מרחצאות אין להם איכא חששה, דהרחיצה הוא ביום ותעשנה בתוך הצריפין ויראנה השכן ערומה דרך חורין וסדקין ויהרהר בה בלילה כשישמש עם אשתו:

39. רבנו פריץ על עירובין דף נה/ב

כל עיר שאין בה ירק אין תלמיד חכם רשאי לדור בה. והא דאמרי' בפרק תולין (שבת ק"מ ב') בר בי רב לא יוכל ירקא, מיירי בירק דלא מעלי, ועוד י"ל דמיירי התם בירק חי והכא מיירי בירק מבושל דמעלי שפיר:

1. דף על הדף עירובין דף נה עמוד ב

בגמ': מתיב ר"ח ויחנו על הירדן מבית הישימות ואמר רבה בב"ח לדידי חזי לי ההוא אתרא והוי תלתא פרסי על תלתא פרסי.

האחרונים האריכו מאוד להקשות מכאן על דברי הרוקח (הל' עירובין) שהקשה איך קפצו ישראל במתן תורה בין דיבור לדיבור כשיעור י"ב מילין (שבת פח ב), והא קעברי בזה על איסור תחומין, ות' דכיון דהוקפו בענני כבוד הרי כל המחנה כחצר אחת, וצ"ע דהא בהדיא מבואר כאן בסוגיא דתוך הענן לא חשיב כחצר אחת ושייך בו איסור תחומין, דאל"ה הרי גם אי נימא דישאל במדבר היו כיושבי צריפין, מ"מ תיפוק ליה מצד הענן שהקיפם.

ויש שתירצו עפ"י מש"כ הנודע ביהודה בדורש לציון (דרוש י"ג) דהחקירה אם יש לענן דין מחיצה, תלוי במחלוקת התנאים (סוכה יא ב) דלמ"ד בסוכות הושבתי היינו ענני כבוד, וילפינן מינה דבעינו סכך מדבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ, ע"כ דגם לענן יש דין מחיצה. אבל למ"ד סוכות ממש היו, ליכא ילפותא להחשיב את הענן למחיצה, ולפ"ז י"ל דהכי קושית הגמ' דע"כ אין מודדין ליושבי צריפין מפתח אהליהם, דאל"כ תקשי למ"ד שסובר דאין ילפותא להחשיב את ענני כבוד למחיצה, ע"ש.

וראה בספר דף על הדף בשבת (פ"ח ע"ב) מש"כ בזה הרבה חדשות בה"ד.

וכתב בשו"ת חדות יעקב (מהדו"ת סי' קמ"ז): הרוקח בס' קע"ח הקשה על המכילתא דבמתן תורה מקול הדיבור חזרו לאחוריהם י"ב מיל הרי יצאו מתחומן, ותירץ די"ל הואיל לעננים מקיפים אותם הוי' כמחיצת בני אדם וכאלו לא יצאו ע"ש.

ותמה עליו בספר תוספת שבת (סי' סב) מעירובין דף נה אמר ר"ה יושבי צריפין אין מודדין להם אלא מפתח בתיהם מתיב ר"ח ויחנו על הירדן כו' ואמר רבב"ח לדידי חזי האי אתרא והוי תלתא פרסא ותניא כשהן נפנין אין נפנין אלא לאחריהן א"ל רבא דגלי מדבר קאמר, כיון דכתיב עפ"י ד' יחנו כמאן דקביע להו דמי, ולרוקח מה פריך ר"ח הא בשביל עננים הוי מחיצה.

ואמרת דלכאורה דברי הרוקח תמוהים דהא מבואר ביבמות פרק הערל דלא מלו במדבר משום דלא נשבה רוח צפונית כדי דלא לבדרי ענני כבוד. א"כ הלא הוי' מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצוי' ואינה מחיצה. גם מחיצה העשויה בידי שמים ג"כ אינה מחיצה, והעיר מזה בדורש לציון דרוש י"ג.

לכן נראה דס"ל לרוקח כמו שאמר הכא שאני מדבר דכתיב "על פי ד' יחנו כמאן דקביע דמי" וכן בשבת ל"א לעולא דאמר דר"י ס"ל סותר על מנת לבנות שלא במקומו לא הוי' סותר ופריך רבה מכדי כל מלאכות ממשכן ילפינן והתם סותר לבנות שלא במקומו הוא, אמר לו שאני התם כיון דכתיב עפ"י ד' יחנו כסותר ע"מ לבנות במקומו דמי ע"ש הכי נמי סובר הרוקח אף דעננים בעלמא לא הוי' מחיצה מטעמים הנ"ל מ"מ במדבר כיון דכתיב עפ"י ד' יחנו משוית לה מחיצה קביע וגמורה כנ"ל.

ולפי"ז להס"ד דמתב ר"ח מיושבי צריפין כו' ולא אסיק אדעת' דעפ"י ד' יחנו משוית לה קבוע הה"ד אליב"ל דלא הוי' כלל עננים מחיצה מטעמים הנ"ל ושפיר קמותיב, אבל למסקנא ד"ס דמתרץ ל"י כיון דכתיב עפ"י ד' יחנו כמאן דקביע דמי הה"ד משוית לה מחיצה כנ"ל ומיושב קושית התוספת שבת ודוק, עכ"ד.

2. דף על הדף עירובין דף נה עמוד ב

בגמ': אמר רב הונא כל עיר שאין בה ירק אין תלמיד חכם רשאי לדור בה. ופרש"י: "לפי שהירק טוב למאכל, ונלקח בזול, ויכול לעסוק בתורה", וכן כתבו התוס' בד"ה כל עיר: "פירוש, לפי שניקה בזול ויכול לעסוק בתורה", ועיי"ש בתוס' עוד שהעירו ממה שאמרו בפרק תולין (שבת קמ, ב) 'בר בי רב לא ליכול ירקא משום דגריר', "משמע שגורם לו להוציא הרבה באכילת לחם, התם מיירי בירק חי, אבל מבושל טוב ומשביע בדבר קל".

הגאון ר' יוסף חיים זוננפלד ז"ל נשאל (שו"ת שלמת חיים יו"ד סי' תקג) שלכאורה מאמר זה סותר להבחייתא בשנו חכמים (אבות ו, ד): "כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל אם אתה עשה כן אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא", כי מדברי הגמרא מבואר שיש לתלמיד חכם לדאוג שיהיה לו לאכול במרווח ולא בצמצום, שיאכל על כל פנים ירק שהוא טוב למאכל ונלקח בזול, ואילו המשנה במס' אבות מורה לנו שדרכה של תורה היא לאכול פת במלח לבד. וכיוצא בדבר מובא שם עוד סתירות בזה.

הגאון הנז' השיב על כך שתי תשובות, [1] ראשית, כי מה ששינינו במס' אבות ידוע הוא שאינו אלא ממדות חסידות, ואין בכך משום חובה, ומשום כן אין מקום להקשות סתירה בזה, ותשובה נוספת כתב בזה, שעל כל פנים צריך האדם להתרגל - שאפילו אם לא יהיה לו כי אם לחם צר לא יבטל מן התורה, אבל אין ראוי לדור כי אם במקום שימצא יותר בהרוחה, כי אולי לא יוכל לעמוד בנסיון, והיינו, שכוונת המשנה באבות אינה שהוא תנאי בלימוד התורה, שיאכל אדם פת במלח - וכך יצליח בדרכו בתורה, [2] אלא, שישודו הוא שכך צריך להיות השקפת האדם על מזונו, שלא יתבטל מלימודו מחמת חוסר מזונו, אכן, יתכן שיש לאדם לדאוג שיהיה לו מזונות בריוח - שיוכל לעסוק בתורה מתוך הרחבה...

גם המהר"ל בספרו דרך חיים (שם) הביא מחלוקת זו: "כך היא דרכה של תורה וכו'. רש"י ז"ל פירש לא על העשיר הוא אומר שיעמוד בצער כדי ללמוד תורה, אלא הכי קאמר אפילו אין לאדם אלא פת במלח וכו'. ולשון 'כך היא דרכה של תורה' - צריך עיון, דמשמע כך היא דרכה וכך ראוי. אבל יראה שר"ל כך דרכה של תורה, והוא מה שאמרו בפרק ר"ע (שבת פ"ג ע"ב) אמר ריש לקיש אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה שנאמר וזאת התורה אדם כי ימות ע"כ לשוננו, ופ"י דבר זה כי התורה היא שכלית והאדם בעל גוף חמרי, ואין ספק כי השכל והגוף הפכים מתנגדים זה את זה, ולפיכך אין אל התורה קיום בגוף החמרי, שאיך יהיה אל התורה שהיא שכל קיום בגוף החמרי כיון שהם הפכים ואין עמידה אל אשר הם הפכים יחד.

ולכך אמר שאין התורה מתקיימת רק אם ממית עצמו על התורה, שכאשר ממית עצמו על התורה עד שמסלק הגוף לגמרי בשביל התורה, ונמצא כי עיקר שלו הוא השכל לא הגוף ואז יש קיום אל התורה, שאין הגוף החמרי מונע אל התורה כלל כאשר האדם מסלק את הגוף החמרי כאלו אינו..., ומפני זה אמר כאן 'כך היא דרכה של תורה', כי כך ראוי זה אל התורה, במה שהיא תורה שכלית שלא יהיה נמשך כלל אחר התענוגים שהם תאות הגוף, ואז יש קיום אל התורה, ומ"מ דבר זה מדבר במי שאפשר ויכול לסבול ואין מונע עליו תשות כחו. ואין הפירוש שאם הוא בעל עושר גדול שמחוייב הוא שימית עצמו, שהרי לא אמרו רק אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה משמע שבשביל התורה הוא עושה, ואם אפשר לו כמו שאר בני אדם ויעסוק בתורה והוא טובל פת במלח לא נקרא שהיא ממית עצמו על התורה שאין צריך דבר זה אל התורה. אבל הפ"י שכך דרכה של תורה שיהיה ממית עצמו על התורה, ואם הוא עשיר ואין צריך אליו שיאכל פת במלח ואוכל בשר אע"ג שאין זה דרכה של תורה מ"מ מה יעשה, שאם יאכל פת במלח שלא לצורך אין זה נקרא שממית עצמו על התורה, רק אם יניח עשרו וכל עסקיו בשביל התורה דבר זה מורה שהוא אדם שממית עצמו על התורה עכ"ד.

3. דף על הדף עירובין דף נה עמוד ב

בגמ': ומערה אין מתעברת עמה וכו' - כשיש בנין על פיה וכו'.

בספר מנחת חן מהרה"ג ר' נח אייזיק אהלבוים שליט"א (או"ח סימן כו) דן אודות אם צריכים עירוב תחומין לקשר את וויליאמסבורג למאנהעטען.

ומביא מהרה"ג ר' יחזקאל ראטה שליט"א להתיר בלי עירוב תחומין די ש מערה ההולכת תחת המים מעיר ברוקלין למאנהעטען, ולפני הכניסה ניכר הבנין שהוא ע"ג הקרקע ויש בו ד' אמות על ד"א, ואם כן הרי הוא מערה שיש בנין על פיה, דמערה מתעברת עמה. ובמגן אברהם סימן שלח הביא דברי התוספות דכל המערה נמדדת עמה. ואם כן הרי מתעברת עמה מחמת המערה, ושרי בנידון דידן.

אבל המנחת חן מפקפק בזה, שלכאורה דאין לצרף הבנין שיש לפני הכניסה למערה, אף שיש בו ד' על ד' כיון דמעולם לא הוקבע לדירה גמורה לשינה ולינה. דאף שכתבו התוספות בעירובין (דף נג ע"א) דאע"ג דלא דייר ביה דירה היא, היינו משום דסתמא קעביד לדירה, מה שאין כן בנדון דידן דכל עיקר הדירה לפני כניסת המערה עבור השומר מעולם לא הוקבע לדירה גמורה. ועיין בחזון איש עירובין (סימן ק"י סקכ"ח) דעיקר דירת שומר היא במה שלן שם. ע"כ.